

כניסת שבת: 16:41

יציאת השבת: 17:43

לדעת ר"ת: 18:20

אורי וישעי

ד"ת לעילוי נשמת הסבתא מרת מרים ארביב בת עזיזה ז"ל

בית מדרש רב פעלים ע"ש מרן הרב יוסף חיים זי"ע בראשות כב' מו"ר הרב אורי סבן שליט"א
 עורך: אלון ארביב ס"ט הערות ניתן לשגר לת"ד 613 נתניה-050-4136465 או בדוא"ל : alon@shtaygen.co.il

דברי תורה כחדשים

אדם הראשון הושם בגן העדן והיה אמור לעבוד שם את בוראו בשמחה ובטוב לבב. אף על פי כן נכשל הוא יחד עם רעייתו וגורש משם בבושת פנים. את המחיר אנו משלמים עד היום. וידוע ע"פ חז"ל כי מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה אנו חייבים לשאול את עצמנו היכן היה הכשלון הראשון?

הבה נעיין בפסוקים וננסה למצוא מזרז לשאלתנו. נאמר: "ויקה ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה: ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו": (בראשית ב, טו - יח) הביטויים "לעבדה ולשמרה" שמשמעותם בפשט היא "עשה ולא תעשה" מפורטים בפסוקים הבאים, בהתאמה: "ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל-עשה". "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו"-לא תעשה.

במציאות המושלמת של האדם בגן עדן היה אמור האדם הראשון להסתובב ברחבי הגן הנפלא, ליהנות מפירותיו ולהתמלא במצוות. אכן במקביל נאסרה על האדם האכילה מעץ הדעת טוב ורע. יחד עם האזהרה בא גם העונש: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות"!!

מוכח מן הפסוקים כי רק אחרי כן, הצטרפה גם האשה אל האדם בגן. אנו רשאים להניח כי האדם היה אמור להעביר אל אשתו את המסר האלקי בצורה מדויקת. אך לא היא, מתוך דו השיח של האשה עם הנחש, מתברר שלא כך היה. האשה מעבירה אל הנחש את המסר הרוחני כפי שהיא קיבלה אותו: "ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל: ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתו" (בראשית ג', ב - ג)

רבים מן הפרשנים שמים את הדגש על התוספת שהוסיפה האשה "ולא תגעו בו" כמה שאפשר לנחש להכשילה. אנחנו נעיר היום על כיוון אחר המבוסס על דיוק של בעל ה"משך חכמה" במקום. האשה איננה מזכירה את מצוות העשה לאכול ולהנות מפרות הגן, הציווי האלקי מיוחס בדבריה רק לאיסור לאכול מעץ הדעת טוב ורע.

וד"ל רבנו מאיר שמחה הכהן גדול מדוינסק: "מכל עץ הגן אכל תאכל - פירוש הוא מצווה להחיות נפשו ולהינות מפרי הגן וכמו דאמר בירושלמי סוף קידושין עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראה עיניו ולא אכל. ואם אמר האדם לאשתו כי השם יתברך צוה לאכול מן הגן אף שלא כיוונה למצווה מכל מקום היה קיומה מגן שלא לאכול מעץ הדעת. אבל כיון שלא אמר לה במצוות השם יתברך לאכול ולא קיימה המצווה, וכמו שלא הזכירה חווה הציווי רק בלא תעשה, לכן לא הגן עליה ועברה. הלא תעשה".

אמת קנה

בשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם... חסד אמר יברא... ואמת אמר אל יברא שכולו שקרים... צדק אמר יברא... שלום אמר אל יברא שכולו קטטה. מה עשה הקב"ה, נטל אמת והשליכו לארץ (מדרש).

מה טעם הושלך לארץ רק ה"אמת", והלא גם ה"שלום" אמר "לא יברא"?

יש להבין כשמשליכים את האמת יש כבר גם הרבה "שלום"!!! אימתי ישנה מחלוקת בין בני אדם? כאשר כל אחד נלחם ונאבק למען ה"אמת" שלו!!! למען כל דבר הנחשב לאמת בעיניו. ואילו כשבני אדם מסיחים דעתם מן האמת, ממילא אין מקום למחלוקת ול"שלום" אין עוד מה לקטרג... עוד אפשרות לתרץ, כי כאשר הושלכה ה"אמת" לארץ, הרי נשאר ה"שלום" יחיד כנגד שנים – ה"חסד" וה"צדק" שאמרו "יברא", וממילא נשאר רוב מכריע בעד בריאת האדם. אולם, נותרת עדיין הקושיא, מה טעם לא השליך הבורא את ה"שלום", שהרי גם אז היה ה"אמת" נשאר יחידי כנגד שנים?

אלא יש לתרץ, שכנגד ה"אמת" אין רוב יכול להכריע כל עיקר. לו גם יטענו ה"צדק" וה"חסד", שיש לברוא את האדם מכיוון שיעשה חסדים וצדקות – יבוא ה"אמת" ויוכיח, כי אפילו החסדים והצדקות עצמם אינם אלא שקר... לפיכך הושלך ה"אמת", ונשאר איפוא ה"שלום", הטוען "שכולו קטטה", שכנגדו אפשר להכריע ברוב של "צדק" ו"חסד"... (בשם הרה"ק מקוצק ז"ע).

עושה שלום במרומיו

בשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם נעשו מלאכי השרת כתות כתות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא. עד שמלאכי השרת מדיינים אלו עם אלו אמר להם הקב"ה מה אתם מדיינים – כבר נעשה אדם (מדרש).

עיקר נעלתם ויתרום של מלאכים על בני האדם הוא, שכולם שווים בדעה אחת, כיון שאינם בעלי בחירה, בעוד שבני אדם מחולקים בדעותיהם, עקב היותם בעלי בחירה חופשית. אבל עתה שנתגלו חילוקי דעות גם בין המלאכי, בנוגע לענין בריאת האדם – אמר להם הבורא: אם כך, הרי אינכם טובים מן האדם, יכול איפוא האדם להבראות. "מה אתם מדיינים" – אם דעותיכם מחולקות, הרי זה כבר אדם – "כבר נעשה אדם"... (בשם חידושי הרי"מ ז"ע).

נעשה אדם

אף על פי שלא סייעהו ביצירתו לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. (רש"י).

בכך מסתבר מאמר חכמינו: "כל המתגאה כאילו עובד עבודה זרה" (סוטה ד). – שהרי אם הוא מתגאה הריהו מוכיח בכך שלפי שיטתו אין פירושו של "נעשה", שה' יתברך הראה דרך של עניויות, שהגדול ישאל לדעת הקטן; ואם כן משמע שהוא מפרש את "נעשה" כפשוטו, כלומר, שישנן חלילה שתי רשויות, וממילא הרי הוא עובד עבודה זרה.... (פרשת דרכים).

דברי התורה לעילוי נשמת היקרות והנעלות

מרת פורטונה ארביב בת רחל ז"ל

מרת רוזה לוי בת שמחה (מחו) ז"ל

תוצב"ה

הליכות מלכי

הלכות איסור דיבור לשון הרע

נאמר בתורתנו הקדושה "לא תלך רכיל בעמך", וכידוע שפסוק זה מדבר מענין עוון לשון הרע, שאומר כך עשה פלוני לאלמוני, שאף שהוא דובר אמת כנגד חברו, עונו גדול מאד. (אלא אם אמר כן בדרך המותרת שהיא לתועלת אמיתית ולפי שאר התנאים הצריכים לענין זה, ואכמ"ל).

רבנו בחיי, בספרו חובות הלבבות (שער הכניעה) כתב כך: "אמר אחד מן החסידים, כי בני אדם רבים יבאו ביום החשבון לפני בית דין של מעלה, וכשמראים להם מעשיהם בספר זכויותיהם, ימצאו הרבה זכויות שמעולם לא עשו אותם, ויאמרו להם שעשה אותם! מי שדיבר לשון הרע עליכם וסיפר בגנותכם. וכן כשיחסרו מספר זכויות לבני אדם אחרים, יאמרו להם, זכויותיכם אבדו מכם בעת שדיברתם לשון הרע על אחרים. וכן יש שימצאו בספר חובתם עוונות שלא עשו, ואומרים להם אלו העוונות שנוספו לכם בעבור פלוני ופלוני שדיברתם עליהם לשון הרע".
עד כאן.

ואין להתפלא על דבר זה, שיפסיד אדם זכויותיו בעבור לשון הרע שהוא רגיל לספר, שהרי כתב הרמב"ם (בפ"ג מהל' תשובה), אלו שאין להם חלק לעולם הבא, המינים והכופרים בתורה וכו', ובעלי לשון הרע. ומבואר אם כן שסגולת חטא לשון הרע להפסיד את האדם מזכויותיו. ודין הוא שאותו השפע שהושפע כבר מחמת מצוות שעשה אותו שדיבר לשון הרע, יעברו לאותו אדם שביזוהו לדבר בגנותו.

והגאון רבי שלמה קלוגר זלה"ה רמז את הענין הנזכר בדברי שלמה המלך במגילת קהלת (ה, ה), "אַל-תִּתֵּן אֶת-פִּיךָ, לְחִטְיָא אֶת-בִּשְׂרָךְ, וְאַל-תֹּאמֶר לְפִי הַמְּלָאךְ, כִּי שָׁגְגָה הָיָא: לְמָה יִקְצַף הָאֱלֹהִים עַל-קוֹלְךָ, וְחִבֵּל אֶת-מַעְשֵׂה יְדֶיךָ" ואמרו רבותינו במדרש כי פסוק זה מדבר על מי שמספר לשון הרע. וביאור הפסוק כך הוא, כי מכיון שדיבר לשון הרע כנגד רעהו, רבות מהעוונות של חברו עוברות לחשבונו, והרבה מהמצוות שעשה הוא עוברות לחשבון של חברו. הנה כשיבוא זה האדם לפני בית דין של מעלה, פותחים לו ספר עונותיו, וקוראים לו אף עוונות שלא עשה מעולם, והוא צווח למלאך "כי שגגה היא", ויש טעות בחשבון של מעלה, וגם צועק הוא על מצוותיו שאינם מופיעות בספר זכויותיו כי גם זו שגגה היא. וזהו שנאמר "ואל תאמר למלאך כי שגגה היא", כי הלא הקדוש ברוך הוא "קצף (כעס) על קולך", על שדיברת לשון הרע על חבריך, ולכן כל עוונותיו עברו לפנקס שלך, ומצוותיך עברו לפנקס שלו, וה' חיבל את מעשה ירך, ונתנה לרעך הטוב ממך שדיברת עליו גנאי.

על כן יזהר כל אדם הרבה מאד בעוון לשון הרע, בפרט במקום שאינו ולתועלת, וידקדק שלא לדבר על רעהו רעה, וה' יזכור לו זאת לטובה. ואם אחר דיבר כנגדו, אל לו לכעוס על זה, אדרבא, הרבה יש לו לשמוח כי זכויות שלא טרח עליהם כלל נרשמו על חשבונו. וה' יזכינו להישמר מעוון לשון הרע, ויתקין לנו שפה לדבר בשם ה'. זכה דורנו לספרו הענק של מרן החפץ החיים ז"ע המדבר רק מעניינים אלו של הלכות איסור דיבור לשון הרע, וישתדל כל אחד, כפי כוחו ללמוד מהלכות אלו לזכותו בפרט, שבכך מציל עצמו מן החטא, ובוודאי לכלל זכות עם ישראל.

אנשי העיר שראו את העני פוסע אל עבר ביתו של העשיר נדו לו בראשם. קמצנותו של האיש היתה ידועה ומפורסמת. קמצן זה לא רק שהיה חס על ממונו, ידוע היה בהקפדתו היתרה בחינוך בני ביתו בתורת הקמצנות. "תורה שלמה" בנה על מנת להצדיק את קמצנותו, ואף חייך את בני ביתו.

אולם עני זה התקבל דווקא בסבר פנים יפות, שכן היה תלמיד חכם, וקמצן זה מוקיר רבן היה. לאחר שעה ארוכה של התפלפלות בדברי תורה, העשיר היסב לסעודתו הדשנה, כשליצידו עומד העני וממשיך לשאת ולתת איתו. עני העני כלו בראותו את האוכל, שכן ימים רבים שלא בא אוכל לפיו, אולם הקמצן לא כיבדו במאומה. העני שהרגיש כי נפשו יוצאת מרוב רעב, ביקש את סליחת בעל הבית, ויצא לרחוב בתקווה למצוא משהו לאכול. הוא לא פסע אלא מספר צעדים עד שהתמוטט, נפל ארצה ונפח את נשמתו. העשיר שיצא לשמע החבטה, ובהל למראה עיניו, ונקיפת מצפון ראשונה נקפה בליבו. שטוף זיעה נכנס לביתו, התיישב על כסאו ונרדם. ובחלום, בא אליו העני הנפטר, ואמר לו כי בשמים נמתח עליו דין קשה ביותר שכן נמצא אשם במותו. מצבו החמור של העשיר, כך פירט הנפטר באוזניו, חמור כפל כפליים, היות ובנוסף למותו של העני תובעים אותו על מיתה רוחנית של בני ביתו, והיות ש"גדול המחטיאו יותר מההורגו", אזי חייב הוא מיתה כמה וכמה פעמים. העשיר המבוהל שאל את העני מהי תקנתו, ונענה כי תקנתו היא גלות קשה למשך שנה. אולם, לא סתם גלות, אלא צריך הוא בשנת הגלות לקבל על עצמו שאינו ניזון אלא מבני ביתו, אותם אומללים שהתחנכו על ידו שלא לתת פרוטה ומאכל לעני.

העשיר לא התמהמה רגע. מיד כשהתעורר, יצא מביתו, הלך לשוק הקרוב וקנה בגדים מרופטים בכמה פרוטות. לא היה זה קל בעבורו, אולם ידע כי אין בידו שום אפשרות אחרת. הוא קנה כובע רחב שוליים על מנת שלא יזהו אותו, ופנה אל עבר ביתו. הוא דפק בדלת בתקווה לקבל דבר מאכל, או פרוטה לרכוש לעצמו משהו, שכן עברו כבר כמה שעות מאז שבא מאכל אל פיו. אולם לתדהמתו, בנו הצעיר, שלא הכירו בתחפושתו, גידפו ושילחו ריקם. ההלם היה מידי.

כמו היכה בו ברק הבין עד כמה מעשיו בהחטיאו את בניו היו חמורים. הוא התיישב בחוץ, רעב, עייף ומתוסכל. עברו מספר שעות ובני הבית שמו לב כי אביהם נעלם. משעברו מספר שעות נוספות והאב לא שב, החלה דאגה רבה רובצת על האחוזה הגדולה. במהלך הימים הבאים החיפושים בכל רחבי העיר ומחוצה לה היו נרחבים ביותר, אולם אין, האב לא נמצא. ובמקביל, האב האומלל שהרעב כמעט שהכריעו, לא נואש, וביקש מבני ביתו שוב ושוב מעט מזון, ובכל פעם נענה על ידי בניו-תלמידיו בשלילה. משראה כי כלתה אליו הרעה החליט לנקוט בדרך אחרת, הוא פנה אל דלת המטבח והתחיל לעשות מופע ליצנות לנשות הבית, שלא זיהו אותו בגלל הכובע הרחב שכיסה את פניו ובגדיו המרופטים. משסיים את המופע, נזרקה לעברו חתיכת לחם יבשה, כשכר על הבידור והשעשוע. וכך יום אחרי יום - ניסיונות מייאשים לקבל משהו מאנשי הבית, ומופעי בידור שהניבו לעיתים משהו קטן שהשאיר את הנשמה בגוף. בכל יום שעבר ייסר את עצמו על העוול הרוחני הנוראי שגרם לבני ביתו, והתנחם בכך שכעת מתקן הוא את מעשיו הרעים. כעבור שנה של סבל אדיר, שלח מברק לבני ביתו שנלאו מלחפשו כי תיכף חוזר הוא לביתו. השמחה שפשתה בבית היתה רבה כל כך, עד שאיש לא שם לב אל העני המוזר שהחליט להיטפל כבר שנה שלמה דוקא לביתם שלהם. וכך נמצא כי כמעט שלשה ימים שלא בא אוכל לפיו. ביום סיום השנה, החליף את בגדיו, שכעת היו גדולים על מידותיו באופן בולט, ונכנס לביתו. את פניו קידמו הכל בשמחה עצומה ובברכת מחיה המתים. משישבו לסעוד סעודת הודיה, שאל את בניו כיצד החזיקו מעמד בזמן היעדרותו. הם פרטו באוזניו את כל מאמציהם לחפשו, ואף סיפרו לו על העני המוזר שהיה מבדר את רוחם בשנה קשה זו. בשלב זה האב יצא מהחדר, החליף את בגדיו בבגדי העני וחזר שוב פנימה. בני הבית רצו לגרשו, אולם אז הוריד את כובעו, ואל מול הנוכחים הנדהמים החל בתיאור המעשה מתחילתו. דמעות רבות נשפכו שם באותו יום, עד שברור היה לכל כי בית זה ייהפך מיום זה ואילך לבית המכניס אורחים וגומל חסדים באופן מופלג. רק אז נרגע העשיר מהמחשבה כי הוא במו ידיו הסית את בני ביתו אל הרשעה והחטא.

עלון זה יוצא בתרומת הגבירים היקרים החפצים בעילום שם, וברכתי שגורה להם, שה' ישלם פועלם, ותהי משכורתם שלמה מאת הבורא יתברך, העורך